

Helsinkiški *bilten*

**HELŠINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI**
Kneza Miloša 4, Beograd;
tel/fax. 011/3349-170; 3349-167;
e-mail: office@helsinki.org.rs
<http://www.helsinki.org.rs>

BR.129 // NOVEMBAR 2016.

GUŠENJE SLOBODA – KAMPNJA PROTIV EVROPSKE SRBIJE

Kampanje protiv dela civilnog sektora koji zastupa evropske vrednosti (vladavinu prava, tržište, ljudska prava, medijske slobode...) traju kontinuirano i, po sadržaju ne predstavljaju ništa novo. Naprednjaci su od dolaska na vlast samo pojačali delovanje protiv toga dela civilnog sektora, usmerivši se, pre svega na njegove finasijske izvore. Kampanja koja je u toku slična je onoj koju je početkom godine vodila *Politika*, provladin dnevni list. Podaci o donatorima ovim organizacijama uvek su bili transparentni i

dostupni, ne samo posredstvom donatora, već i nadležnih državnih institucija kojima se redovno šalju godišnji finasijski izveštaji. Cilj je da se te organizacije diskredituju pred javnošću kao strani plaćenici koji rade protiv svoje države.

Posebno su na udaru oni koji se kritički izjašnjavaju o vladi, zatim oni koji se bave suočavanju sa prošlošću i korupcijom. Na udaru je i mali broj kritičkih medija, jer je vlast tokom poslednjih godina u znatnoj meri ovladala medijskom

scenom, bilo pritiscima, bilo dobrovoljnim dodoravanjem vlasnika i urednika većine medija.

Brojni slučajevi (promene na Radioteleviziji Vojvodine (RTV), Savamala, napadi na nevladine organizacije i medije) ukazuju na to da se aktuelna vlast priprema za ozbiljno gušenje kritičkog mišljenja, slobode izražavanja i svih aktivnosti koje treba da budu podsticaj za dinamično i pluralno društvo.

Ponovo se javljaju teze o potrebi uvođenja zakona koji bi ograničio delovanje izdajničkih nevladinih organizacija (NVO), poput onog, Vladimira Putina u Rusiji. Da bi se dobila podrška šire javnosti pred nju su ineti svi podaci o finasijskoj podršci koju taj deo civilnog sektora i medija dobija pre svega iz EU i SAD. Osim toga, sve su prisutnija nagađanja o kriminalizaciji delovanja tih organizacija, te ih shodno tome i sankcionisati.

Međunarodni kontekst, posebno nakon izbora u SAD i Bregzita, dodatno su ohrabрили aktuelne vlasti da nastave kampanju protiv svih liberalnih i kritičkih organizacija i pojedinaca. To ozbiljno dovodi u opasnost dijalog u društvu (ionako ozbiljno ugrožen), kao i kritičko mišljenje, neophodno za reforme i promenu vrednosnog sistema.

UDAR NA CIVILNI SEKTOR

Deo organizacija civilnog sektora koje se bave ljudskim pravima i demokratizacijom Srbije je stalno udaru, ali sve češće zbog svojih donatora koji su uglavnom iz SAD i EU. U tome prednjače tabloidi, posebno *Informer* koji se smatra bliskim vladi.

Napadi na Džordža Sorosa, kao glavnog finansijera, kako se ističe, "antivladinog sektora", obavezno završi sa spiskom organizacija koje dobijaju podršku Sorosevog Fonda za otvoreno društvo. Neizbežni argumenti, kako ističe Jelena Milić,

direktorica CEAS, su protiv "NATO EU, USA koji su pobili i ubijaju i dalje milione ljudi, služe bolesnoj Jeleni kao idoli".¹ Kako su uglavnom žene liderke tih organizacija obavezno se koriste i argumenti poput - „Nema ta decu, takvoj Bog ne dozvoljava da ima porod hvala mu na tome“ isl.

Na udaru su i one organizacije koje se zalažu za NATO članstvo (CEAS i Helsinški odbor). Milić ističe: "Mislim da postoji politička instrukcija da se zastrašuju aktivisti koji se iskreno i posvećeno bave demokratizacijom Srbije i koji transparentnost, vladavinu prava, ili zalaganje za spoljnopolički kurs Srbije ka Zapadu i evropskim integracijama ne vide kao pojedinačni i lični napad na premijera Vučića, kako on to stalno pogrešno banalizuje, već kao činjenje dobra ovoj zemlji".²

Međutim, istovremeno desničarske organizacije, poput SNP Naši na svojim sajtovima ne daju informacije o svojim finansijerima, niti mediji postavljaju njima takva pitanja. Na sajtu SNP Naši stoji da su za pola godine skupili samo 26 dolara. Ivan Ivanović kaže da jedna njihova akcija košta oko 100.000 dinara, i da je to jedan od načina prikupljanja novca: "Konkretno, oko pojedinih akcija mi skupljamo novac od članstva. Mnogi naši članovi ne žele da izađu u javnost s time jer se plaše političke represije".³

Fondacija Džordža Sorosa decenijama finansira projekte u Srbiji iz najrazličitijih oblasti. Najviše novca tokom devedesetih, stiglo je za humanitarne akcije, od kupovine lekova kojih u vreme sankcija nije bilo u Srbiji, do obuka za lekare ili naučnike. Sonja Liht, koja je u to vreme vodila te projekte u Fondaciji, ističe:

"Cela ova ujdurma koja je povedena ovih dana, mislim da je zaista destabilizujuća, ali od strane tih tabloida, koji malo malo uvode jednu vrstu uzburkanosti javnog mnjenja sa

1 <http://rs.n1info.com/a186695/Vesti/Vesti/Napadi-na-NVO.html>

2 <http://rs.n1info.com/a186695/Vesti/Vesti/Napadi-na-NVO.html>

3 <http://rs.n1info.com/a186695/Vesti/Vesti/Napadi-na-NVO.html>

najneverovatnijim izmišljotinama. To je vrlo loš put. Time se ustvari, jača nepoverenje ljudi u institucije i, ako hoćete, ustvari, u osnovne društvene procese, od obrazovanja do pravosuđa⁴. Ona smatra da iza progona Fonda za otvoreno društvo ne stoji zavera, već da se radi o izmišljotinama i proizvodnji afera radi podizanja tiraža tabloida.⁵

Na udaru su konstantno posebno nekih portala, poput "Srbin info", LGBT organizacije, a koji se žalio da se protiv njih vodi orkestrirana kampanja od strane nekoliko beogradskih NVO i Regionalnog Infor centra i poverenice za ravnopravnost, s ciljem da se promeni uređivačka politika portala, što oni odbijaju.

Naime, nevladina organizacija Regionalni info centar (RIC), koja se bavi promocijom i zaštitom LGTB vrednosti, podnela je pritužbu povereniku za zaštitu ravnopravnosti (Brankici Janković), zbog više tekstova koje je objavio portal "Srbin Info", od maja 2015. godine do marta 2016. godine.

Ističe se da tim NVO smeta što Portal u tekstovima iznosi stav da je gej ideologija perverzna i da je kao takva loša za srpsku državu i društvo, što oni ne poriču. Portal se žali na diskriminaciju, jer se od njih traži da se javno izvine, što oni odbijaju, jer su to vrednosti koje već decenijama propagiraju i sprovode oni krugovi na Zapau koji su protiv srpskog naroda u 20. veku vodili četiri rata.⁶

Poslednja kampanja koju vodi tabloid *Informer* je najopsežnija i s najviše detalja o donacijama. Dobijeni su izvodi iz banaka u kojima se nalaze računi tih organizacija. Uz iznose navode se i izjave pojedinih ličnosti povodom raznih situacija tokom poslednjih 25 godina. Posebno se

4 <http://rs.n1info.com/a186695/Vesti/Vesti/Napadi-na-NVO.html>.

5 Isto.

6 <http://www.preslovljavanje.com/>.

izdvajaju one koje se odnose na zločine koje je Srbija počinila u ratovima devedesetih.

Osim demonizacije tih organizacija i njihovih lidera zbog njihovih stavova o devdesetim, očigledna je i namera da se spreči razgovor o odgovornosti Srbije. Ratni zločini su normalizovani kao i njihovi počinioci.

To ne samo da spada u defamaciju, već se narušavaju svi moralni postulati koji se veoma teško uspostavljaju u srbijanskom društvu. Vojislav Šešelj se tretira kao moralni reper, posebno kad je reč o Haškom tribunal.

Incident u Skupštini Srbije povodom pokušaja Majkla Devenporta, šefa delegacije EU u Beogradu, da prezentira godišnji izveštaj o Srbiji, je samo jedan u nizu sličnih.

Poslanici Srpske radikalne stranke (SRS) reklamiranjem povrede poslovnika sprečili su šefa delegacije EU u Srbiji Majkla Devenporta da predstavi izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije, na sednici skupštinskog Odbora za evropske integracije. Sednica odbora je odložena do daljnjeg, odnosno dok se ne steknu uslovi za njeno održavanje. Radikali su protestovali zbog toga što izveštaj EK nije bio preveden s engleskog na srpski jezik i naveli, da neće dozvoliti obraćanje Devenporta, tvrdeći da nema pravo da govori.

Vojislav Šešelj je rekao da Devenport nema moralni osnov ni legitimitet da prisustvuje sednici Odbora jer je njegova država "pobegla" iz Evropske unije. Još mu je rekao: "Hoće troje mojih najbližih saradnika da isporuči u Haški tribunal. Nemoj mi tebe da isporučimo, bre. Jesi li ti normalan?"⁷

Poslanik Dveri Boško Obradović je izjavio da Devenport, kao zvaničnik Evropske unije iz Velike Britanije, nije kompetentan da bude na sednici

7 <http://rs.n1info.com/a207090/Vesti/Vesti/Sednica-odbora-za-evropske-integracije.html>.

odbora i da bi eventualno mogao da podnese izveštaj o Bregzitu. Obradović je dobacivao da sednicu treba odložiti do ulaska Srbije u Evropsku uniju.⁸ A poslanica SRS Nataša Jovanović rekla je da na sednicu odbora mogu da budu pozvani kao gosti naučnici i stručnjaci, a da je Devenport “običan činovnik Evropske unije koja je u raspadu i koja želi zlo srpskom narodu”⁹

SLUČAJ RADIOTELEVIZIJE VOJVODINA

Radiotelevizija Vojvodina (RTV) je tokom nekoliko poslednjih godina dosegla zavidan nivo objektivnosti i profesionalnosti. Međutim, nakon smene vlasti u Vojvodini (u proleće 2016), našla se na udaru naprednjačkih vlasti u Vojvodini: smenjeno je sedam urednika i ukinute su sve političke emisije fokusirane na otvaranje dijaloga o ključnim društvenim temama. Pokušaji uposlenih i znatnog dela javnosti da se RTV odbrani, nisu uspeali.

Nakon nekoliko građanskih protesta, vlast je okupila svoje sledbenike na kontramitingu “Stop anarhiji”. Od sedam organizacija koje su zvanično učestvovala u organizaciji ovog skupa, dve su osnovane nekoliko dana uoči mitinga, dok tri nemaju ni sajt. Željko Stanetić, predsednik Vojvođanskog građanskog centra, ističe da, “takva udruženja novac dobijaju na netransparentan način ili ih vežu malverzacije u medijima... Fantomske organizacije aktivne su samo da bi povlačile novac iz javnih fondova, a nekada ćete informacije o njima pronaći na čudnim portalima koji nemaju nikakvu informativnu, već promotivnu vrednost”¹⁰

8 <http://rs.n1info.com/a207090/Vesti/Vesti/Sednica-odbora-za-evropske-integracije.html>.

9 Isto.

10 <http://www.autonomija.info/021-fantomske-organizacije-trose-novac-novosadana.html>.

Nikola Radman, predsednik organizacije *Res Polis*, smatra da se “parapolitičke organizacije osnivaju da bi budžeti partije bili povećani. Mislim da će u jednom momentu morati da stane to sa fantomskim organizacijama i dodelom sredstava, jer se nešto dešava u javnosti, neko buđenje. Pritisak javnosti mora da bude dodatna snaga koja će naterati institucije da se ponašaju u skladu sa zakonom, jer do sada to nije bio slučaj. Finalna moć je u građanima i oni finansiraju rad institucija. Imaju pravo i obavezu da traže gde je završio njihov novac”¹¹

Kontramiting je poslužio za dodatnu diskreditaciju prethodne vlasti i ona ponovo optuži za malverzacije i korupciju. Bojan Pajtić, predsednik prethodne vojvođanske vlade je izjavio da nema sumnje da iza kontramitinga stoji “režim Aleksandra Vučića” i da “Srbija ne pamti bahatiju i nasilniju vlast, a Evropa ne pamti da je negde vlast organizovala miting protiv predsednika opozicione stranke”¹²

Osim što su građani nedeljama protestovali, zbog smene rukovodećih ljudi RTV reagovala je i Evropska komisija (EK): Portparolka Evropske komisije Maja Kocijančič izjavila je da EK sa velikom zabrinutošću prati promene na Radio-televiziji Vojvodine (RTV). Podsetila je da “RTV ima odgovornost da osigura ispunjavanje najviših standarda u očuvanju javnog interesa, da garantuje kvalitet i raznovrsnost svog programskog sadržaja i da osigura nepristrasnost svoje uređivačke politike, po principu nezavisnosti koja je sadržana u Zakonu iz 2014. godine o javnim medijskim uslugama”. Posebno je istakla da RTV ima dodatnu odgovornost u vršenju i

11 <http://www.autonomija.info/021-fantomske-organizacije-trose-novac-novosadana.html><http://www.autonomija.info/021-fantomske-organizacije-trose-novac-novosadana.html>

12 <http://www.kurir.rs/vesti/politika/kontramiting-stop-anarhiji-ko-stoji-iza-provladinih-demonstracija-u-novom-sadu-clanak-2310465>.

ispunjavanju legitimnih očekivanja nacionalnih manjina, s obzirom na programe na njihovim jezicima.¹³

INTIMIDACIJA SUDIJA

Predsednik Višeg suda Aleksandar Stepanović je u junu 2016, potpisao rešenje kojim je sudiju Višeg suda Aleksandra Trešnjeva zbog „sumnje u pristrasnost” izuzeo iz veća koje vodi postupak protiv bivšeg gradonačelnika Novog Sada Borislava Novakovića, a koji je u završnoj fazi. Svoje navode obrazložio je činjenicom da su i sudija Trešnjev i advokat optuženog Vladimir Beljanski, članovi CEPRIS14.

U obrazloženju rešenja o izuzeća stoji: “Kako je u samom statutu CEPRIS, regulisano da je cilj Centra stvaranje uslova za nezavisan ili samostalan status i stručan, nepristrasan i efikasan rad pravosuđa, a u koje svakako spada i sudstvo, to ... činjenice da su predsednik navedenog udruženja advokat Slobodan Beljanski, a članovi njegov sin advokat Vladimir Beljanski, kao i advokati Vladimir Đerić i Nebojša Maraš, te da je predsednik Upravnog odbora sudija Apelacionog suda u Beogradu Miodrag Majić, a član udruženja i sudija Višeg suda u Beogradu Aleksandar Trešnjev, predstavljaju okolnost koja upravo izaziva sumnju u nezavisnost, samostalnost i nepristrasnost sudija, pri čemu se takva sumnja pojačava ukoliko se dogodi da su navedeni advokati punomoćnici, odnosno branioci stranaka u bilo

13 http://www.rtv.rs/sr_lat/vojvodina/novi-sad/protest-stop-anarhiji-ispred-rtv-ds-i-djb-organizator-je-sns_729179.html

14 Prema podacima sa njihove internet strane, "Centar za pravna istraživanja (CEPRIS) je osnovan kao nezavisna nevladina organizacija za istraživanje, izučavanje i unapređenje pravosuđa u demokratskom društvu zasnovanom na vladavini prava i podeli vlasti. Osnivači CEPRIS-a su eminentni stručnjaci u oblasti pravne nauke i prakse, okupljeni sa ciljem analize uzroka sadašnjeg stanja i ponude mogućih pravaca konsolidacije i razvoja pravosuđa."

kojim sudskim postupcima u kojima sude navedene sudije”.¹⁵

CEPRIS ima samo 12 članova, među njima su eminentna imena srpskog sudstva, profesure i advokature: sudija Ustavnog suda Goran P. Ilić, sudije Apelacionog suda u Beogradu Miodrag Majić, nekadašnja predsednica Vrhovnog suda Vida Petrović Škero, profesori beogradskog Pravnog fakulteta Miodrag Jovanović i Zoran Mirković, advokati Slobodan i Vladimir Beljanski, Vladimir Đerić, Nebojša Maraš...

Vida Petrović Škero, bivša predsednica Vrhovnog suda i članica CEPRIS, kaže da se plaši tvrdnje bilo kog pravnika koji kaže da sudija neće biti nepristrasan tokom suđenja zato što je član istog udruženja kao i advokat u postupku koji vodi. Takođe, navodi bivša predsednica Vrhovnog suda, o pravu udruživanja sudija u udruženja koja se bore za nezavisnost govori se i u Zakonu o sudijama.¹⁶

Dragana Boljević, predsednica Društva sudija Srbije kaže da je dobro za svako društvo da ima što više udruženja koja se zalažu za nezavisno sudstvo i vladavinu prava. Ističe da su “sudije građani i samim tim imaju pravo na udruživanje. Ovakvo udruženje u kojem se nalaze sudije, advokati i profesori prava predstavlja logično okruženje za pravnike i nadam se da će Visoki savet sudstva prilikom odlučivanja o ovom pitanju biti širokih demokratskih vidika”.¹⁷

Kuća ljudskih prava i demokratije u svom saopštenju ističe da je, “izuzeće sudija zbog članstva

15 http://www.danas.rs/drustvo.55.html?news_id=323154&title=Od%20sudija%20se%20tra%20C5%BEi%20da%20za%20C4%91u%20iz%20stru%20kovne%20NVO#sthash.U3Q7TfBf.dpuf

16 http://www.danas.rs/drustvo.55.html?news_id=323154&title=Od%20sudija%20se%20tra%20C5%BEi%20da%20za%20C4%91u%20iz%20stru%20kovne%20NVO#sthash.U3Q7TfBf.dpuf

17 Isto.

u usko strukovnoj organizaciji koja se bavi unapređenjem stanja pravosuđa i odluka da se razmatra o spojivosti sudijske funkcije sa članstvom u NVO CEPRIS suprotno s osnovnim ustavnim jamstvima na rad i udruživanje i neosnovano zadire u nezavisnost pravosuđa. Poražavajuće je da se ovakvi postupci dešavaju pred sam datum otvaranja pregovora Republike Srbije o Poglavlju 23 koje se odnosi na pravosuđe i osnovna prava i koje, pored ostalih tema, uključuje nezavisnost sudstva i slobodu udruživanja¹⁸.

Predsednik višeg suda Aleksandar Stepanović tražio je od Visokog saveta sudstva da odluči, da li je moguće istovremeno biti sudija i član organizacije CEPRIS. Visoki savet sudstva je na sednici od 13. Septembra 2016. godine razmatrao taj slučaj I utvrdio da polazeći od odredaba 30. i 31. Zakona o sudijama nije nadležan da daje mišljenje da li je neka služba ili posao spojiv sa vršenjem sudijske funkcije u konkretnom slučaju.

SLUČAJ SAVAMALA

Nelegalno rušenje objekata u delu Savamale, koji se oslanja na gradilište Beograda na vodi drastičan je slučaj suspendovanja države jedne interesne grupe koja čak nije ni pokazala nameru da slučaj reši u legalnom postupku. Očigledno se nalogodavcima jako žurilo.

Čedomir Čupić, profesor beogradskog Fakulteta političkih nauka povodom je izjavio: "Pojava ljudi sa fantomkama koji usred noći ruše po Savamali govori o tome da država ne funkcioniše. To je nešto što je vrlo opasno. Jer, znači da je sve u rukama određenih ljudi i njihove samovolje. I ustvari, pokazuje se da nemamo vladavinu prava i zakona nego vladavinu određenih interesnih grupa, moćnika koji se nalaze na vlasti".

18 <http://kucaljudskihprava.rs/saopstenje-povodom-izuzecasudije-aleksandra-tresnjeva-i-odlucivanja-visokog-saveta-sudstva-o-spojivosti-sudijske-funkcije-sa-clanstvom-u-nevladinoj-organizaciji-cepris/>.

Na ovaj incident oštro je reagovao zaštitnik građana Saša Janković i poverenik za pristup informacijama od javnog značaja Rodoljub Šabić, a ubrzo nakon incidenta, protestima se priključila i inicijativa "Ne da(vi)mo Beograd", koja je pokazala sprtemnost da se suprotstave vlastima ukoliko ignoriše ili guši institucionalne korektive.¹⁹

Govoreći za sarajevski magazin *Dani*, Janković je kazao da postoje pokušaji da se slučaj Savamala "svede na rušenje baraka", ili da se "predimenzionira u rušenje vlasti kako bi, uz protok vremena, nalogodavci i počinitelji tog samovlašća bili abolirani".²⁰

Prva reakcija premijera Aleksandar Vučić bila je da ne razume one koji su odlučili da rušenje u Savamali obave tokom noći, jer je reč o bespravno podignutim objektima i dodao da nadležni organi treba da nastave svoj posao.²¹ Naglasio je da je "onaj koji je te objekte rušio noću je kompletni idiot".²²

Ombudsman koji se najviše zalagao za razjašnjenje situaciji vezano za Savalu optužen je od strane države da krši zakon i da se bavi politikom. Državna sekretarka u MUP-u Srbije Jana Ljubičić je izjavila da bi volela "da Janković već jednom skinje masku zaštitnika građana sa lica i da jasno kaže koja je njegova uloga u društvu i šta su mu ciljevi. Tražim od njega, kad se već poziva na Zakon o zaštitniku građana, da se malo bolje upozna s istim i prestane da ga krši svojim očiglednim političkim angažovanjem".²³

19 <http://www.slobodnaevropa.org/a/slucaj-savamala-suspendovana-pravna-drzava/27737022.html>

20 http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2016&mm=09&dd=08&nav_id=1174538

21 <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/slucaj-savamala-sasa-jankovic-rusili-ljudi-u-crnim-uniformama-i-raznobojnim/lpxyd7m>

22 Isto

23 <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/1401/>

Kako nadležni državni organi nisu nije dala uverljivo objašnjenje za incident, inicijativa “Ne da(vi)mo Beograd” je nastavila sa svojim protestima. Nije utrđen identitet maskiranih ljudi koja su u beogradskom naselju Savamala, 25. aprila 2016. godine, određenom broju građana prekršila prava na slobodu i bezbednost, nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta i zaštitu imovine. Istovremeno, Policijska uprava za Grad Beograd Ministarstva unutrašnjih poslova nije blagovremeno i efikasno postupala po prijavama građana, a javnosti nije saopšten rezultat istrage, niti je razjašnjeno neobično ponašanje policije,

niti rezultati postupka unutrašnje kontrole rada policije, što je 9. maja inicirao Zaštitnik građana.

To je do kraja zaoštrilo odnose premijera s delom javnosti. Umesto istrage o slučaju, kao što je obećao, on je izneo niz optužbi protiv svih koji su zahtevali smenu oodgovornih za incident. Imeđu ostalog rekao je, kako se pokazalo da je bio u pravu kada je tvrdio da protest inicijative “Ne (da)vimo Beograd” nije organizovan zbog, kako se izrazio, rušenja “tri nelegalne barake” u beogradskoj Savamali, nego da je od početka bio usmeren protiv njega.²⁴

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Medijske kampanje, kao i izjave pojedinih vladinih predstavnika i poslanika ukazuju na to da je nivo javnog diskursa pao na najniži nivo koji stvara opasnu atmosferu za razne vrste obračuna.

Premijer je istovremeno izložen sve jačim pritiscima međunarodnih aktera i s Istoka i sa Zapada, jer nije napravio difinitivni izbor. Ako je iskren u evropskom opredeljenju, morao bi se jasno distancirati od kampanje protiv onih koji bi trebalo da budu njegovi saveznici u tom procesu.

Međunarodni kontekst dodatno pogoduje atmosferi linča, koja je znatno porasla nakon izbora u SAD. Izbor Donalda Trampa za predsednika, i pre toga Bregzit, dali su krila svim radikalima i značajno su uticali na zaoštavanje retorike, posebno prema predstavnicima zapadne međunarodne zajednice.

Odnos prema proevropskom delu civilnog sektora i medijima koji kritikuju vlast, najbolje manifestuje stav o evroatlantskim integracijama. Njihovom defamacijom blokira se dijalog u društvu, kome se uskraćuju relevantne informacije koje bi pomogle javnosti da se adekvatnije pozicionira u odnosu na reforme. Ukoliko se vlada Srbije ozbiljno opredelila za evrointegracije neophodno je da promeni svoj stav prema delu društva koje zagovara tu opciju.

Međunarodni akteri, pre svega EU, treba što konkretnije da definišu svoju politiku proširenja kad je reč o Zapadnom Balkanu. Ukoliko ne iznesu čvrsto opredeljenje da uključe Zapadni Balkan u evropski okvir, ceo region će ne samo i dalje kliziti ka anarhiji, već će biti izložen raznim uticajima kojim se ne može suprotstaviti. To ozbiljno ugrožava i samu Evropu.

²⁴ <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1432242>